כאן לאחר ברכה. וכן בפ' כל כתבי (שבת ד' קיט.) אמרי' כשהיו מניחים הטולמן היו אומרים לה' אתכם ומלוכה וכשהיו מסלקין הטולמן היו אומרים הבשמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם: **כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שנאמר ואספת דגנך.** וח"ת והא לקמן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מוקמי' ליה[א]. וי"ל דמיירי ולפי שעושין רצונו[ב] אבל אין עושין רצונו כ"כ לאיסם לציקים גמורים[ג] ועוד י"ל דפליג ליה אהא דלקמן שבא לפרש מה בין עושים ואין עושין [ד] והכא בעושים ואין עושים כי הדדי [ה] ניחא[ו]:

דרך טרקסמון. פירש"י הייט דאורייתא[ז] אבל מדרבנן גם חצר קוצעת כדמשמע בפ' יוצא דופן (נדה ד' מז:) איזהו חצר שחייב במעשר וכו' וכן מוכח בפ' המביא (ביצה ד' לא.):

טובא גריר. מכאן משמע שאסור לשתות יין בערב פסח מן המנחה ולמעלה ואם רוצה לשתות צריך לשתות הרבה דטובא מגריר גריר: לא

כאן לאחר ברכה א"ר חנינא בר פפא כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנא' [1]גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנא' [2]הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנא' [3]שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית א"ר חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים: ר' חנינא בר פפא רמי כתיב [4]ולקחתי דגני בעתו וגו' וכתיב [5]ואספת דגנך וגו' ל"ק כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ת"ר [6]ואספת דגנך מה ת"ל לפי שנא' [7]לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנא' [7]ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנא' ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' [8]ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו כולא שתא: אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר' אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן ואמר רבה בר בר חנה אר"י משום ר"י בר' אלעאי [9]בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך [10]טרקסמון כדי לחייבן במעשר מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן [11]מן המעשר [12]דא"ר יגאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנא' [13]בערתי הקדש מן הבית ור' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שנא' [14]ואכלו בשעריך ושבעו: חוץ מן היין וכו': מאי שנא יין אילימא משום דאשתני לעלויא אשתני לברכה והרי שמן דאשתני לעלויא ולא אשתני לברכה [15]דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בפה"ע אמרי התם משום דלא אפשר היכי נבריך נבריך בורא פרי הזית פירא גופיה זית אקרי ונבריך עליה בורא פרי עץ זית אלא אמר מר זוטרא חמרא זיין משחא לא זיין ומשחא לא זיין והתנן [16]הנודר [17]מן המזון מותר במים ובמלח והוינן בה מים ומלח הוא דלא אקרי מזון הא כל מילי אקרי מזון נימא תיהוי תיובתא דרב ושמואל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בה' המינין בלבד וא"ר הונא באומר כל הזן עלי אלמא משחא זיין אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד וחמרא מי סעיד [18]והא רבא [19]הוה שתי חמרי כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא סעיד ומי סעיד כלל והכתיב [20]ויין ישמח לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' נהמא הוא דסעיד חמרא לא סעיד אלא חמרא אית ביה תרתי סעיד ומשמח נהמא מסעד סעיד שמוחי לא משמח אי הכי נבריך עליה שלש ברכות לא קבעי אינשי סעודתייהו עליה א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עליה סעודתיה מאי א"ל לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא השתא מיהא [21]בטלה דעתו אצל כל אדם: גופא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן [22]שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ היכי דמי אילימא [23]דקא שתי ליה (משתה) אוזוקי מזיק ליה [24]דתניא [25]השותה שמן של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש [26]הסך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש אלא דקא אכיל ליה על ידי פת אי הכי הויא ליה פת עיקר והוא טפל ותנן [27]זה הכלל [28]כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה אלא דקא שתי ליה ע"י [29]אניגרון דאמר רבה בר שמואל [30]אניגרון מיא דסלקא [31]אנסיגרון מיא דכולהו

גוזל להקב"ה. את ברכתו: **וכנסת ישראל.** שכשחטאו הפירות לוקין: **אין פשע.** ולפי שהוא מיקל רואים שהחרים ולמדין ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם בלא ברכה ולכך נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית: **לירבעם בן נבט.** שחטא והחטיא את ישראל כך הוא מוטא ומחטיא: **בזמן שעושין רצונו.** הדגן שלהם וכשאין עושים רצונו נוטלו ומעלה להם שהוא שלו: **דבריס לבתכן.** שלא יעסוק בדרך ארץ: **הנהג בהם.** עם דברי תורה: **מנהג דרך ארץ.** שאם תבא לידי נוכך הבריות סופך לינטל מדברי תורה: **אפשר.** בתמיה אפשר כדברין: **ביומי ניסן.** ימי הקליר: **ביומי אשרי.** לריכת הגשמים והבדיס: **דרך טרקסמון.** דרך שערי החצר והבית: [6] **פני הבית.** פתח כניסה ויציאה: **אין הטבל מתחייב במעשר.** מן התורה. אבל אכילת קבע אסור לאכול מדרבנן: **זיס אקרי.** והוה ליה בורא פרי הפרי שהפרי קרוי זיס ואין זו בריאה שמיס כי בידי אדם היא בריאה זו אבל גבי גפן הגפן היא הענ והענגיס הם פרי הגפן: **תמרא זיין.** להכי תשיב לקבוע לו ברכה לעצמו: **ואמר רב הונא.** הא דקתני מותר במים ובמלח ואסור בשאר אוכלין ומשקין לאו באומר קונם מזון עלי דאין מזון אלא מה' מיני דגן חטין ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון אלא באומר כל הזן עלי קונם וכל מילי נהי דלא אקרו מזון מיהו מיזן זייני בר ממים ומלח אלמא משמח זיין: **סעיד.** תשיב עופי ממזון: **והכתיב ויין ישמח לבב אנוש.** וסיכלא דקרא ולחם לבב אנוש יסעד משמע אבל יין אינו אלא משמח. ומשני לאו דכתאמרת אלא לחם יסעד ולא ישמח אבל יין סועד ומשמח: **אי הכי.** דזיין וסעיד מזון הוא ולבריך עליה שלש ברכות לאחריו ואנן אמרינן לקמן בפרקין (דף נ.) כל שהוא משבעת המינין ולא מין דגן חמשה אומרים ברכה אחת: **אוזוקי מזיק.** לגופיה ואין זו אכילה שתועה ברכה דגבי ברכה ואכלת כתיב[6]: **דסגיא.** דלאו בר אכילה היא: **דשופה שמן של תרומה.** בשוגג: **משלם את הקרן.** כשאר מזיק את חבירו בממונו: **ואין משלם חומש.** דגבי חומש אכילה כתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה (ויקרא כב) פלגו למזיק[6]: **ע"י הפת.** משום לפתן: **ע"י אניגרון.** מין מאכל הוא ועוגיס לתוכו שמן ושוי במשנה בכמה מקומות: **דאמר רבה בר שמואל.** לא אמת הכא אלא לפרושי לן מאי ייהו: **מיא דסלקא.** מיס שסלקו בהן תרדין: דכולהו

בשעריך. ומתא לגוי וגו' משעה שנכנסו לשעריך (שם). כל הזן עלי. מתני' דאסר ליה בכל מילי, לאו דאסר ליה מזון, דזהא לא מיקרי מזון אלא ה' מינין דהוו מן דגן דזייני וסעדי ליגא, אלא כגון דאמר דאסר עלי כל הזן, דמשמע כל דבר המשביע, כגון מילי זייני חון ממים ומלח, אבל מקעבד לא סעדי ולא מיקרו מזון (שדרבין ל.). אניגרון. מין מאכל שעתקו בו יין וכמהה מקומות שנינו בתוספתא מניגרון ואסנסיגרון שנתפנו בו יין ושמן (יומא עו.).

מסורת הש"ס

ו) א מיי' פ"ג מהל' תלמוד תורה הלכה ז טור"ע יו"ד סי' רמו סעיף ב (בהגה) ומו"ס סי' קנו:
ז) ב מיי' פ"ג מהל' מעשר הלכה ו ופרק ד (הל' ל) סס סמג עשין קלה טור"ע יו"ד סי' שלא סעיף סג:
ח) ג טוס"ע יו"ד סי' ריח סעיף יט:
ט) ד טוס"ע ומו"ס סימן תעא סעיף ל:
י) ה ו מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה כ סמג עשין מז טוס"ע ומ"ס סי' רכ סעיף ד:
יא) ז מיי' פ"י מהלכות תרומות הלכה יא:
יב) ח מיי' שם הלכה כ:
יג) ט מיי' פ"ג מהלכות ברכות הל' ה סמג עשין מז טוס"ע ומ"ס סי' רכ סעיף ד וסימן רד סעי' יב ומ"י ריב ס"ח:

תורה אור השלם

1. גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאֹמַר אֵין פָּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית:
2. הֲלֹא הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכוֹנְנֶךָ: דברים לב ו
3. שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ:
משלי א ח
4. לָבֵן אֲשׁוּב וְלָקַחְתִּי דְגָנִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צַמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכַסּוֹת אֶת עֶרְוָתָהּ:
הושע ב יא
5. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ:
דברים יא יד
6. לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל הַכָּתוּב בּוֹ כִּי אָז תַּצְלִיחַ אֶת דַּרְכֶּךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל: יהושע א ח
7. וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם: ישעיהו סא ה
8. וַעֲבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֵנוּ יְיָ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵרֹם וּבְחֹסֶר כֹּל וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל צַוָּארֶךָ עַד הַשְׁמִידוֹ אֹתָךְ:
דברים כח מח
9. וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכֹל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי:
דברים כו יג
10. כִּי תְכַלֶּה לַעֲשֹׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: דברים כו יב
11. יַיִן יְשַׂמַּח לְבָב אֱנוֹשׁ לְהַרְאִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד:
תהלים קד טו

רבינו חננאל

[ד]ורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרכסמון כדי לחייבן במעשר והיו פירותיהן מתחברין. פירוש, דרך שערי גנות ופרדסים ודרך הרבים, שבכך מתחייבין במעשרות ולא היו מערימין עליהן. ובריש ויקרא רבה הושיט לו אגודה של טרקסימא, דאלמא טרקסימא ירק הוא, וטרכסימון דרך פירות. וזה [ה]מעשר הוא מעשר שני שנאמר בו בערתי הקדש מן הבית, גם מעשר עני כמו כן, אבל מעשר ראשון חייב בגורן. ירושלמי בריש כלאים עושין טרקסימון]. ור' יוחנן אמר אפילו חצר קובעת שנאמר ואכלו **בשעריך ושבעו.** זה המעשר הוא מעשר שני ומעשר עני, אבל מעשר ראשון חייב בגורן. [הנודר מן המזון וכו'. עי' פי' ר"ח עירובין ל, א). [והא רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרדיה ללביה. כדאשכחן בפרק ערבי פסחים בגמרא סמוך לנמנחה]. [אכסיגרון מיא דכולי שלקי. בלשון ישמעאל אלשלק. כולהו שלקי, פי' של כל הנשבים השלוקים]..

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כאן בזמן, ועוד א"ל כו' ה. ר"ל כשהיס בעצמן הס מוכיס אס הגדן אלא שאס אין עושין ליקס הגדן מרגושס:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כאן בזמן, ועוד א"ל כו'. עי' תשובת רשד"ס (תש"ס סי' ל"ח):

מוסף תוספות

א. [ד]לקמן מוקי לה רשב"י בזמן שאין עושין רצונו של מקום, דקאמר דמלאכתן נעשית ע"י עצמן. תוס' הרא"ש. ב. דהא כתיב והיה אם שמוע. שם. ג. שיהיו ראויין שתעשה מלאכתן ע"י אחרים. שם. ד. [ד]ר' חנינא בר פפא דריש ליה לקרא כר' ישמעאל דמוקי קרא בצדיקים גמורים. שם. ה. [ד]מדאורייתא בענין ראיית פני הבית. תוס' נדה מז: ד"ה איכו.

מוסף רש"י

דרך טרקסמון. דרך הכנסה ממון לינכס לפנים, ודומה לי שהוא לשון יוצי כמו (יומא נ:) טרקפון (נדפון פא.) עוקב לשון נמיסת פנים הוא (יומא נב.) אי לשון מרוקי גלי, טרקב שער, ופימון בית, כלומר מקמי סימון (רש"י בע"י). **כדי לחייבן במעשר.** דקס"ל אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית, ודעייל ליה דרך שער, לאפוקי דרך חלונות ודרך גגות דלגו, וליקס מוהכלו בשערין בס"מ בהפוכה (נדפון שם). **אין הטבל מתחייב במעשר.** אפילו מיכלו בכלי בשדה, עד שיראה פני הבית. שיכנס דרך הפתח שהוא פני הבית ולא דרך גגות וקרפיפות (ב"מ פז:). **ואבלו** בשעריך. דאס לגוי וגו' משעה שנכנסו לשעריך (שם). כל הזן עלי. מתני' דאסר ליה בכל מילי, לאו דאסר ליה מזון, דזהא לא מיקרי מזון אלא ה' מינין דהוו מן דגן דזייני וסעדי ליגא, אלא כגון דאמר דאסר עלי כל הזן, דמשמע כל דבר המשביע, כגון מילי זייני חון ממים ומלח, אבל מקעבד לא סעדי ולא מיקרו מזון (שדרבין ל.). אניגרון. מין מאכל שעתקו בו יין וכמהה מקומות שנינו בתוספתא מניגרון ואסנסיגרון שנתפנו בו יין ושמן (יומא עו.).

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

דכולהו שלקי. כל מיני ירק שלוק: **החושש בגרונו.** ולריך לתת בו שמן הרבה דהוה ליה שמן עיקר ואינגרון טפל: **לא יערענו בשמן.** בשבת דמשום ליה בתוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מילתא דלרפואה הוא וחכמים גזרו על כל רפואות הנכנסות משום שחיקת סמניס שהיא מלאכה: **אחלה.** כלומר לכתחלה לא יתן שמן הרבה דהוה ליה שמן עיקר ואינגרון טפל: **לא יערענו בשמן.** בשבת דמשום דמשום ליה בתוך גרונו ואינו בולעו וכיון דלא בלע ליה מוכחא מילתא דלרפואה הוא וחכמים גזרו על כל רפואות הנכנסות משום שחיקת סמניס שהיא מלאכה: **אחלה.** כלומר לכתחלה לא יתן שמן בפיו ואם בא לשפשפו יערענו כי אם לשם בליעה ואם בא להשפותו יטבונו: **דאיס ליה הגאה מיניה.** לבד הרפואה יש לו הנאת אכילה: **והלכתא וכו' עד פטר לחו** לא גרסינן ומה"ג הוא: **קמחא דחטי.** אוכל קמח חטים כמות שהיא: **בורא פרי האדמה.** כשאר כוסס חטין דתניא לקמן בפרקין (ד' נ:) שמברך בורא פרי האדמה: **דאשפני.** וגרע הואיל ולא אשתני לעלויא מעלייתא: **במלחיה קאי.** אינגרון ובולע פשיטא מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכוין לא לבריך עליה כלל קמ"ל דכיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: קמחא דחיטי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ורב נחמן אמר שהכל נהיה בדברו א"ל רבא לרב נחמן לא תפלוג עליה דרב יהודה דר' יוחנן ושמואל קיימי כוותיה דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ אלמא אע"ג דאשתני במלתיה קאי ה"נ אע"ג דאשתני במלתיה קאי מי דמי התם לית ליה עלויא אחרינא הכא אית ליה עלויא אחרינא לא מברכינן עליה בורא פרי האדמה אלא שהכל והא"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל אקרא חייא וקמחא דשערי מברכינן עלייהו שהכל נהיה בדברו מאי לאו דחיטי בורא פרי האדמה לא דחיטי נמי שהכל נהיה בדברו ולשמעינן דחיטי וכ"ש דשערי אי אשמעינן דחיטי הוה אמינא ה"מ דחיטי אבל דשערי לא לבריך עליה כלל קמ"ל ומי גרע ממלח וזמית דתנן על המלח ועל הזמית אומר שהכל נהיה בדברו אצטריך סד"א מלח וזמית עביד איניש דשדי לפומיה אבל קמחא דשערי הואיל וקשה לקוקיאני לא לבריך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו רב יהודה אמר בורא פרי האדמה פירא הוא ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו הואיל וסופו להקשות אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא כוותך מסתברא דהא צנון סופו להקשות ומברכינן עליה בורא פרי האדמה ולא היא צנון נטעי אינשי אדעתא דפולגא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא וכל היכא דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי לא מברכינן עליה והרי צלף דנטעי אינשי אדעתא דפרחא ותנן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ אמר רב נחמן בר יצחק צלף נטעי אינשי אדעתא דשותא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא ואע"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה הלכתא כותיה דשמואל: אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי ורמינהו על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ הוא דאמר כר"ע דתנן רבי אליעזר אומר צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי ונימא הלכה כרבי עקיבא אי אמר הלכה כרבי עקיבא הוה אמינא אפי' בארץ קמ"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אבל בארץ לא ונימא הלכה כרבי עקיבא בחוצה לארץ דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אי אמר הכי הוה אמינא הנ"מ גבי מעשר אילן דבארץ גופא מדרבנן אבל גבי ערלה דבארץ מדאורייתא אימא בח"ל נמי נגזור קמ"ל דבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין א"ל מאי דעתך כר' עקיבא דמיקל ולעביד מר כב"ש דמקילי טפי דתנן צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם וב"ה אומרים אין כלאים בכרם אלו ואלו מודים שחייב בערלה הא גופא קשיא אמרת צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם אלמא מין ירק הוא והדר תני אלו ואלו מודים שחייב בערלה אלמא מין אילן הוא הא לא קשיא ב"ש ספוקי מספקא להו ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה ותנן ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקח

דכולהו שלקי א"כ הוה ליה אינגרון עיקר ושמן טפל ותנן זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה הכא במאי עסקינן בחושש בגרונו דתניא החושש בגרונו לא יערענו בשמן תחלה בשבת אבל נותן שמן הרבה לתוך אינגרון ובולע פשיטא מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכוין לא לבריך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: קמחא דחיטי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ורב נחמן אמר שהכל נהיה בדברו א"ל רבא לרב נחמן לא תפלוג עליה דרב יהודה דר' יוחנן ושמואל קיימי כוותיה דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ אלמא אע"ג דאשתני במלתיה קאי ה"נ אע"ג דאשתני במלתיה קאי מי דמי התם לית ליה עלויא אחרינא הכא אית ליה עלויא אחרינא לא מברכינן עליה בורא פרי האדמה אלא שהכל והא"ר זירא אמר רב מתנא אמר שמואל אקרא חייא וקמחא דשערי מברכינן עלייהו שהכל נהיה בדברו מאי לאו דחיטי בורא פרי האדמה לא דחיטי נמי שהכל נהיה בדברו ולשמעינן דחיטי וכ"ש דשערי אי אשמעינן דחיטי הוה אמינא ה"מ דחיטי אבל דשערי לא לבריך עליה כלל קמ"ל ומי גרע ממלח וזמית דתנן על המלח ועל הזמית אומר שהכל נהיה בדברו אצטריך סד"א מלח וזמית עביד איניש דשדי לפומיה אבל קמחא דשערי הואיל וקשה לקוקיאני לא לבריך עליה כלל קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי: קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו רב יהודה אמר בורא פרי האדמה פירא הוא ושמואל אמר שהכל נהיה בדברו הואיל וסופו להקשות אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא כוותך מסתברא דהא צנון סופו להקשות ומברכינן עליה בורא פרי האדמה ולא היא צנון נטעי אינשי אדעתא דפולגא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא וכל היכא דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי לא מברכינן עליה והרי צלף דנטעי אינשי אדעתא דפרחא ותנן על מיני נצפה על העלין ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ אמר רב נחמן בר יצחק צלף נטעי אינשי אדעתא דשותא דקלא לא נטעי אינשי אדעתא דקורא ואע"ג דקלסיה שמואל לרב יהודה הלכתא כותיה דשמואל: אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין למימרא דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי ורמינהו על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ הוא דאמר כר"ע דתנן רבי אליעזר אומר צלף מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין ר"ע אומר אין מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי ונימא הלכה כרבי עקיבא אי אמר הלכה כרבי עקיבא הוה אמינא אפי' בארץ קמ"ל כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אבל בארץ לא ונימא הלכה כרבי עקיבא בחוצה לארץ דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אי אמר הכי הוה אמינא הנ"מ גבי מעשר אילן דבארץ גופא מדרבנן אבל גבי ערלה דבארץ מדאורייתא אימא בח"ל נמי נגזור קמ"ל דבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין א"ל מאי דעתך כר' עקיבא דמיקל ולעביד מר כב"ש דמקילי טפי דתנן צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם וב"ה אומרים אין כלאים בכרם אלו ואלו מודים שחייב בערלה הא גופא קשיא אמרת צלף ב"ש אומרים כלאים בכרם אלמא מין ירק הוא והדר תני אלו ואלו מודים שחייב בערלה אלמא מין אילן הוא הא לא קשיא ב"ש ספוקי מספקא להו ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא מ"מ לב"ש הוה ליה ספק ערלה ותנן ספק ערלה בא"י אסור ובסוריא מותר ובח"ל יורד ולוקח

לא יערענו. פירש"י להשהותו וא"ת א"כ לפלוג וליתני בדיהה מאי איריא ע"י אינגרון אפילו בעינים שרי לבלעו לגלגר דהא אינו אסור אלא לערער דהיינו להשהותו ע"כ פי' הר"י לא יערענו אפי' בבליעה בלא שהייה שכל שהייה אסורה אלא לרפואה קרי ליה ערעור ואפי' כשבולעו והיינו טעמא דמתסר משום דקא מוכחא מילתא דלרפואה קא מכוין א"ל יש לישב פירוש רש"י לא יערענו להשהותו אבל נותן הוא לתוך אינגרון ואפילו להשהותו או בולעו (ג) בעיניה בלא שהייה: **כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי.** וגרסין הדברים (ד) דאם אדם שותה מ"משקין אם המשקין רעים לשתות דלית ליה הנאה מיניה לא בעי ברוכי ואי אית ליה הנאה מיניה בלא הרפואה בעי ברוכי: **והלכתא.** שכתוב בספרים לא גרסי' לשון ה"ג הוא עד קמחא וכו': **קמחא דחיטי.** נראה דלא מיירי בקמחא ממש דאם כן לא שייכא ליה ברכה דבורא פרי האדמה אלא מיירי בקמחא שקורין אישקנא"טיר"ן או בקמח שעושין משבולת שועל שמייבשין בתנור: **לא נטעי אינשי אדעתא דקורא.** וסבר גמ' כוותיה דשמואל וא"כ אותן לולבי גפנים דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי מברכינן עלייהו שהכל נהיה בדברו ואותן שקדי' כשהם רכים אוכלים קליפתם המיוסרת ולא נטעי להו אדעתא דהכי למיכל להו כשהן רכים כי אם לאכול הגרעינין שלהן כשיתבשלו מברך עלייהו נמי שהכל: קליפי

ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל הקפרס. שמע מינה האביונות הן פירא ואסורין בערלה כדכתיב וערלתם ערלתו את פריו, אבל הקפרס אינו פרי לפיכך מותר. ורמינן עלה הא דתני על מיני נצפה [וכר' על] האביונות ועל הקפריסין בורא פרי העץ, אלמא תרוייהו פירא ניתנו. ושנינן רב דאמר כר' עקיבה דתנן ר' אליעזר אומר מתעשר אלא אביונות בלבד מפני שהוא פרי. ומקשינן, ונימא הלכתא כר' עקיבה. [ושנינן, אי אמר הלכה כר' עקיבה] הוה אמינא אפילו בארץ קפרס דערלה שרי, קמ"ל בחוצה לארץ שרי בארץ אסור, ונימא הלכתא כר' עקיבה בחוצה לארץ דשמע מינה כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ, אי אמרת הכי הילכתא כר' עקיבה [בחוצה לארץ] הוה אמינא הני מילי הילכתא כר' עקיבה גבי מעשר, דהא ר' עקיבה לא איירי אלא במעשר, כדתנן ר' עקיבה אומר אינו מתעשר אלא אביונות משום שהוא פרי, דמעשר בזמן הזה מדרבנן הוא בארץ, ולפיכך הילכתא כמותו בחוצה לארץ. אבל ערלה מדאורייתא אסורה בארץ, [אימא] לאו הילכתא כדברי המיקל בחוצה לארץ, לפיכך [צריך] רב לפרש ולומר כי קפרס של ערלה בחוצה לארץ שרי.

א) תוספתא פ"ט דתרומות ה"י [וס"ו דבכורים ה"כ] [תוספתא שבת פי"ב ה"י], **ב)** [לקמן דף לח.], **ג)** [לעיל לה:], **ד)** [נ"ל דמעיקרא], **ה)** [לקמן מ:; נדרים נה:], **ו)** [פי' בערוך מלק הטעור בפ"ח פי' ר"ש פי' מי מלח וכיונו הפי' פירש זומית שהוא הקלף], **ז)** עיי"ש ד' כח.; [ובשבת נ.] עה. קנז. עיי"ש נד. תגיגה טו: ר"ש כד: כתובות יב: יד. נג. קדושין לג. [לג.:] ב"ש יד. עו: לו: גיטין עח: ב"מ קלג: עי"ש מנ: סנהדרין פ: כריתות יט: נדה יז. ח. כה.], **ח)** מעשרות פ"ד משנה ו.), **ט)** [בשבת דף קלט.], **י)** [תוספתא' ספ"א דכלאים], **יא)** עולה פ"ג משנה ט קדושין לח.], **יב)** [מקשן לרפואה כל"ל רש"ל],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זומית שלמייר"ם. נ"ב פי' מי מלח: **(ב)** ד"ה מ"מ לומ"ש וכו' עולה וכו' וכולהי הפי מ"מ: **(ג)** תוס' ד"ה לא יערענו וכו' אי בולעו. נ"ב וכפי' ובולע לומר אי בולעו: **(ד)** ד"ה כיון וכו' ונראין הדברים. נ"ב עיין לקמן דף נ"ט ע"א גבי שמתא רכה:

גליון הש"ס

גמ' הואיל וקשה לקוקיאני. כדאיתא בפת דף קט:

לעזי רש"י

שלמיר"א. מי-מלח.

מוסף רש"י

צלף. מין אילן הטוען ג' מיני פירות, אביונות וקפריסין ופרנין, וכי אתיה לאתי ליתיה לאלי (שבת ל: ב"ב בח:); אילן גדול הוא ונעבל ענפים הרבה וז' מיני אוכל ים בפירותיו (שבת קנ:). **ובסוריא.** כ"ש אדם טוב מבבא דוד וקפקה עם אדם רע דאמלא וקפנר כיצים יפות לא שמיה כיצים הלבן ספיקו מוהר (קדושין לח:). **ובחוצה לארץ.** לתמיק עפי ולא מתלף (שם). **יורד.** ירמלא ולוקח מן הטעו"ס הלוקח מפרדס שיש בו נטיעות עלות וזקנות ושכולא יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתחילה (שם).

מוסף תוספות

א. (ד)משמע דאפילו בבליעה אינו מותר אלא ע"י אינגרון. תוס' ר"ש. דאז לא מוכחא מילתא דהוי לרפואה. תוס' ר"י מולליון. **ב.** [שם]כל דבר שאין דרכו לשתות קרי ליה ערעור, כמו דבר שאין דרכו לאכול קרי ליה כוסס. תוס' הרא"ש. **ג.** דאין דרך לשתות שמן כלל דאזוקי קא מזיק, הילכך אסור משום שחיקת סממנין, אבל ע"י אינגרון מותר לבולעו. שם. **ד.** דובולע הוי כמו אי בולע, והאי נותן אערעור קאי, דנותן ומערער ע"י ערוב אינגרון או בולע השמן ממש. תוס' ר"י מולליון. **ה.** קמח הנטחן דק דק שעושה ממנו פת. תוס' הרא"ש. **ו.** ולא דמי לכוסס חטה ואורז, דהנהו דאיין לאכול בזה הענין, אבל קמח לא מתאכיל כלל. שם. **ז.** שאינו נטחן כ"כ ריש בו עדיין טעם חטה וראוי לאכול בזה הענין. שם. **ח.** דמירי בקמח שנטחן לגמרי, אלא שעשוי מחטין של קליות שנתיבשו בתנור, ואותו קמח ראוי לאכילה. שם.

יד א ב מיי' פ"ט מהל' ברכות הל' ב סמג עשין מז טוש"ע או"ח סי' רב סעיף ד:
טו ג מיי' שם"ע מהלכות שבת הל' כד טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף לב [וכ אלפס שבת סוף פי"ח דף מז]:
טז ד טוש"ע או"ח סי' רל סעיף ח:
יז ה מיי' פ"ג מהלכות ברכות הלכה ב סמג עשין מו טוש"ע או"ח סי' רח סעיף ה:
יח ו ז ח מיי' פ"ח שם הלכה ג ד [ון ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' רל סעיף א:
יט ט טוש"ע או"ח סי' רג סעיף ח:
כ י מיי' פ"ח מהלכות ברכות הלכה ו סמג שם טוש"ע או"ח סי' רל סעיף ו:
כא כ מיי' פ"י מהל' מ"ש ונעבד רבעי הלכה ג סמג עשין קלו טוש"ע יו"ד סימן רלד סעיף ג:
כב ל מיי' פ"ג מהל' תרומות הלכה ד:
כג מ מיי' פ"ה מהל' מלוה הל' כ טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף טו:
כד נ מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הל' יא [וכן סמג לאוין קמד טוש"ע יו"ד סימן רלד סעיף ט י:

רב ניסים גאון

אי אמר הכי הוה אמינא הני מילי מעשר (ירק) [אילן] דבארץ גופה מדרבנן. שנינו במסכת ראש השנה בפ' א' באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמטים וליובלי לנטיעה ולירקות ובברייתא (שם דף יב) לירקות ולמעשרות ואמרינן לירקות מאי ניהו מעשר ירק היינו מעשרות תנא דרבנן וקתני דאורייתא וליתני דאורייתא ברישא איידי דחביבה ליה אקדמה ותנא דידן תנא דרבנן וכל שכן דאורייתא ובמסכת יומא בפרק יום הכפורים (דף פז) איתא נמי גוזזין כרישין ואוכל ואינו צריך לעשר והני מילי ירק דרבנן ובתחילי' מסכת מעשרות דבני מערבא אמרי ירקות מנין איסר בן עקביא אומר המעשרות לירק מדברהן לפי שהכתוב לא זכר אלא זרע הארץ ופרי העץ כדכתיב וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ אבל ירק מדרבנן הוא כדפרשי':

רבינו חננאל

קמחא דחיטי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה ורב נחמן אמר שהכל נהיה בדברו. והלכה כרב נחמן. **על המלח ועל הזמית אומר שהכל נהיה בדברו.** פי' זמית מרק. שכן בלשון יון קורין למרק זומין. **קורא רב יהודה אמר בורא פרי האדמה וכו' שמואל אמר שהכל נהיה בדברו וכו'. ואע"ג דקלסה שמואל לרב יהודה הלכתא כותיה דשמואל.** סוגיא דשמעתא דכל מידי דלא נטעי אינשי ולא זרעי אדעתא למיכלינהו בריכ(צ)ייהו, לא מברכי עלייהו אלא שהכל נהיה וכו', כגון לולבי גפנים ועלי גפנים וכיוצא בהם. אבל צנון דנטעי אינשי אדעתא לאוכלו כשהוא רך וכיוצא בו, מברכין על העלין ועל עצים רכים בורא פרי האדמה. **אמר רב יהודה אמר רב צלף של**

קליפי אגוזים והגרעינין חייבין בערלה. דפירי נינהו[א] מכאן שיש לברך על הגרעינין של גוהגדניות וגרעיני אפרסקין ושל תפוחים וכל מיני גרעיניה של פירות בורח פרי העץ[ב]: **אין** קוצצין אילנות בשביעית. וא"ת הלא שביעית נמי תיפוק ליה דאסור משום לא תשחית את עצה (דברים כ) וי"ל דלא טעין קבא דלא שייך ביה לא תשחית כדאיתא פ' לא יחפור (ב"ב כו.) אי נמי מילי דמעולה בדמיס לעשות ממנה קורות דאז לא שייך לא תשחית ומיהו משום איסורא דשביעית איכא[ג] לאכלה ולא לסחורה ולא לספסל:

שיעורו כפול הלבן. ופחות מכאן לא הוי פירא[ד] מכאן יש לגמוד דעל בוסר פחות מפול לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה[ה]: לשון ה"ג **והלכתא** כמר בר רב אשי מדלגבי ערלה לאו פירא הוא וכו'. והיה אומר הר"מ דלגבי ערלה לאו פירא הוא היינו משום דכל המיקל באכל הלכה כמותו בא"ל אכל באכל ולא הוי פירא ומברכין עליו בורא פרי העץ ובברכות ליכא חלוק בין באכל לא"ל: **ברטיבא.** כגון ליטואר"י ובלעז מברכינן עליה בורא פרי האדמה אבל יבישא לא מברכינן עליה וכן הלכה בזגבילא שקוין וזיזי"ברו בלעז וכן (ו) קל"ו של גרופל"י שאין רגילים לאכול [לאכל] ברטיבא כגון בליטואר"י אין מברכין עליהם כלל ביבשא[ז] אבל עץ של קמון שקוין קיל"ג מברכינן עליו בורא פרי האדמה מפני שרגילין לאכלו ביובש וגם הוא גדל על האדם כמו קנים ועל וקוקי"ו מברכינן בורא פרי העץ[ח] כי יעדי עם דבשי (שיר ה) זה לוקי"ו ואגוז שקוין מוסקד"ל מברכינן בורא פרי העץ שגם נוהגין לאכול אותו ביובש: **כל** שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות. וכן קלייריט"ש בלע"ז שעושים מקמח ומיס או מחלב מברכין עליהם בורא מיני מזונות וכן כשנותנים קמח לתוך פוליו או לתוך עדשים או כרישים וכן לתוך שקדים שעושין לחולה אם עושין אותו כדי שיסעוד הלב אז צריך לברך בורא מ"מ[ט] ואם לדבק (י) בעלמא[יא] אינו צריך לברך בורא מ"מ[יב] וטוב להחמיר ולברכו[יג] כתוך הסעודה לאחר ברכת המוציא ופטור ממה נפשך: בורא

ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט רבי עקיבא במקום ר"א עבדינן כותיה[ו] וב"ש במקום ב"ה אינה משנה ותיפוק ליה דנעשה שומר לפרי ורחמנא אמר[ז] ועירלתם ערלתו את פריו[א] את הטפל לפריו ומאי ניהו שומר לפרי אמר רבא היכא אמרינן דנעשה שומר לפרי היכא דאיתיה בין בתלוש בין במחובר הכא במחובר איתיה בתלוש ליתיה איתיביה אביי אסירי הואיל ונעשו שומר לפירי ושומר לפירי אימת הוי בכופרא וקא קרי ליה שומר לפירי רב נחמן סבר לה כרבי יוסי דתנן[ב] רבי יוסי אומר סמדר אסור מפני שהוא פרי ופליגי[ג] רבנן עליה מתקיף לה רב שימי מנהרדעא ובשאר אילני מי פליגי רבנן עליה והתנן[ד] מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית ב"ש אומרים כל האילנות משיוציאו וב"ה אומרים[ה] החרובין משישרשרו והגפנים משיגרעו והזיתים משיניצו ושאר כל האילנות משיוציאו ואמר רב אסי הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן פול הלבן ס"ד אלא אימא[ו] שיעורו כפול הלבן מאן שמעת ליה דאמר בוסר אין סמדר לא רבנן וקתני שאר כל האילנות משיוציאו אלא אמר רבא היכא אמרינן דהוי שומר לפרי היכא דכי שקלת ליה לשומר מיית פירא הכא כי שקלת ליה לא מיית פירא הוה עובדא ושקלוה לגיז דרמונא ויבש רמונא ושקלוה לפרחא דביטיתא ואיקיים ביטיתא[ז] (והלכתא כמר בר רב אשי דזריק את האביונות ואכיל את הקפריסין ומדלגבי ערלה לאו פירא נינהו[ח] לגבי ברכות נמי לאו פירא נינהו ולא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה) פלפלי רב ששת אמר שהכל רבא אמר[ט] לא כלום ואזדא רבא לטעמיה דאמר[י] רבא כם פלפלי ביומי דכפורי פטור כם זגבילא ביומא דכפורי פטור מיתיבי[יא] היה ר"מ אומר ממשמע שנאמר וערלתם ערלתו את פריו אינו יודע שעץ מאכל הוא אלא מה ת"ל עץ מאכל להביא עץ שטעם עצו ופריו שוה ואיזהו זה הפלפלין חייבין בערלה וללמדך שאין ארץ ישראל חסרה כלום שנאמר[ב] ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה לא קשיא[ג] הא ברטיבתא הא ביבשתא[ד] אמרי ליה רבנן למרימר[ה] כם זגבילא ביומא דכפורי פטור והא אמר[ו] רבא[ז] האי המלתא דאתיא מבי הנדואי שריא ומברכין עליה בפה"א לא קשיא הא ברטיבתא הא ביבשתא חביין קדרה וכן דייסא רב יהודה אמר שהכל נהיה בדברו רב כהנא אמר[ח] במ"מ בדייסא גרידא כ"ע לא פליגי דבמ"מ כי פליגי בדייסא כעין חביין קדרה רב יהודה אמר שהכל סבר דובשא עיקר רב כהנא אמר בורא מיני מזונות סבר סמידא עיקר א"ר יוסף כותיה דרב כהנא מסתברא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו[ט] כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות: גופא רב ושמואל דאמרי תרוייהו[י] כל שיש בו מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות ואיתמר נמי רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שהוא מחמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות וצריכא דאי אשמעינן כל שהוא הוה אמינא משום דאיתיה בעיניה אבל על ידי תערובות לא

קמ"ל

ובלבד שלא יראנו. החבר כשהוא לוקט מן הנטיעות: **איבה משנה.** ואין זה ספק גלח ודאי: **ופיפוק ליה.** דאי נמי ר' עקיבא דאמר לענין מעשר דלגו פירא ניהו לענין ערלה אם פירי קפריסין דהוה ליה שומר: **נמנוס ניפיס.** קופו שנופל היימנו כשמגיע להתבשל: **פיטמא של רמון.** הפרח שבראשו כעין שיש לתפוחים ולספרגלין: **מצטרפת.** לכביצה לטומאת אוכלין: **והיכן שנו.** בן בתרמון בקפרס בשביעיות: **אין מצטרף.** אע"ג דקי"ל בהעור והרוטב (מועק ד' קיח:) שומרים מצטרפין לטומאת קלה דהיינו טומאת אוכלין הני מילי קליפת האגוז והרמון אבל הכי שומר על גבי שומר הוא ואין מצטרף והכי אמרינן בהעור והרוטב (שם ד' קיט:): **חייבים בערלה.** דרחמנא רבינהו מאת פריו הטפל לפריו והא בן ליתיה שומר בתלוש שכשמתיבש נופל מעל הקליפה: **קפרס ליפיה בגמר פירא.** כשמגיע שמוך לנשולו הוא נופל ממנו: **מחפלי.** בתמרי בקפרס בלגלף: **בגופיה.** כשהתמרים קטנים קודם בשולם: **סבר לה כר' יוסי.** דבופרא הוי פרי ואע"פ שלא גגמר לפיכך שומר שלו חשוב שומר: **סמדר אסור.** ענביס כיון שנפל הפרח וכל גרגיר גרגה לעצמו קרוי סמדר וקאמר ר' יוסי כיון שבא לכלל סמדר קרוי פרי ואסור משום ערלה: **ופליגי רבנן עליה.** והלכה כרבים הלכך אביונות בעוד שהקפריסין בהן לאו פירי נינהו ולא מיקרו קפריסין שומר לפרי: **בשאר קוילנות.** מזן מן הענביס: **אין קוילנין בשביעיה.** דרחמנא אמר לאכלה[ט] ולא להפסד: **משיוציאו.** את הפרי: **משישרשרו.** משיעלו בהן כמין שרשרות של חרוזין: **משיגרעו.** שהענביס נפיס כגרעיו ולקמן מפרש לה: **משיניצו.** משיגדל הנץ סביב: **הוא בוסר הוא גרוע.** כל מקום שהזכירו בוסר הוא גרוע: **פול הנכון ס"ד.** הא בענביס קיימינן: **מאן שמעת ליה דאמר.** גבי ענביס בוסר הוא דהוי פרי אבל סמדר לא: **רבנן.** הוא דפליגי עליה דר' יוסי בתמכת ערלה וקאמרי בשאר אילנות דמשיוציאו הוי פרי הראוי: **ביטיתא.** אביונות: **כם פלפלי.** כל דבר שאדם אוכל שלא בדרכו מקרי כסיסה: **פטור.** מערלה: **המלתא.** ליטואר"י בלע"ז: **שריא.** אין בה לא משום בשול נכרים ולא משום געול נכרים: **הנדואי.** בוסייס: **חביץ קדירה.** מין מאכל קפוי כמו חלב שהבצלוהו בקיבה כך עושין מאכל קפוי בקדירה ולקמן מפרש לה קמתא דובשא ומשמע דקרו ליה אבורוסד"י: **דייסא.** של חטים כתושות בתמכתא: **דייסא דעין חביץ קדרה.** לקמן מפרש לה חטי דמתברי בתמכתא ויהבו בהו דובשא ועביל להו בקדירה: **סמידא.** קמ"ל

מסורת הש"ס

ה) [ביצה יא:: יומא ט:], ו) עוקלין פ"ב מ"ג [מולין קיח:], ג) ערלה פ"ז משנה ת, ד) ספחים דף נב:, ה) ערלה פ"ז משנה ז, ו) שביעית פ"ז משנה יוד ספחים דף נב:, ז) מהרש"ל מ"ז כי הוא מנמל ה"ג ומיהו מן הגמ' וכן הוא להגיה בכא"ש, ח) יומא פא:, ט) שם סוכה לה. [ע"ש בפירש"י ומלוה ליישב], י) [ביומא מיתא פ"ל בגיגא], כ) יומא שם, ל) [ויקרא כה], מ) [דף לח:], נ) [מלאיתא כב"ק לא:].

תורה אור השלם

1. וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל: ויקרא יט כג
2. אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֻּנֻת תֹּאכֵל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת.
דברים ח ט

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כרטיבא וכו' וקן מסמר של בוגופל"י שאין: (ב) ד"ה כל שיש וכו' ותם לדבק. נ"ב ע"ל דף ל"ט ע"א:

גליון הש"ם

גמ' כל שיש בו כו'. עי' לקמן מ"א ע"ב תוס' ד"ה אלא מה' רש"י ד"ה משיוציאו את הפרי בו'. עי' ספחים נ"ב ע"ב כרש"י ד"ה משיוציאו וע"ש: תוס' ד"ה כל בו'. **ואם** לדבק. לקמן נ"ט ע"א: **בא"ד** א"צ לברך בו'. ל"א קיימא קיימא הוא מה דנקטו ל"ל לברך הא אף אינו רשאי לברך במ"מ דהוי ממנך על שקדים במ"מ דהוי ברכה לבטלה: **בא"ד** בתוך הסעודה. ק"ל הא שקדים תוך הסעודה טעון ברכה ול"ע:

לעזי רש"י

ליטואר"י ([ליטואר"א]). אבקה רפואית מומתקת. **אברושד"י.** (מלה פרסית, אולי: סַטנם האליס).

מוסף תוספות

א. [ן]בגרעינין של כל פירות איירי. תוס' הרא"ש. ב. דאדעתא דגרעיני נמי נטעי להו שהן קיום הזרע. מגוק"י. ג. שהרי מפסיד האוכל וכבר אמרו וכו'. מאירי. ד. אינו נקרא פרי העץ. רשב"ש. ה. כמו קפריסין דאמרינן לעיל בורא פרי האדמה, ובשאר אילנות משיוציאו הפרי מיד הוא חשוב לברך עליו בורא פרי העץ. תוס' הרא"ש. ו. וטעמא לפי שאין רגילות לאכלן חיים כי אם לערבן עם שאר דברים. שם. ז. לפי שמוציאו מביושל הקנים המתוקים. רבינו חננאל. ח. [ד]לא חשיב עיקר. תוס' הרא"ש.

רב ניסים גאון

מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית. ומפני מה אין קוצצין מפני שאמר הכתוב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה הדרשו לה לאכלה ולא להפסד ובמסכת דפסחים בפרק מקום שנהגו (דף נב) כדאמרינן ר' אילא קץ כפנייתא דשביעי' אקשי' עליה והיכי עבד הכי לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד וכו' ומפרקינן בסופיה אלא ר' אילא בדנסחני קץ כלומר שאין באין לידי גמר פרי ולכך החיר ר' אילא לקרצן והכין אמר בעל

עין משפט נר מצוה

כה א טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף ח:
כו ב מיי' פ"ה מהל' טומאת אוכלין הלכה כא:
כז: **כו** ג מיי' פ"ע מהל' מ"ע ומנע רבנני הל' יג טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף ח:
כח ד מיי' ומוש"ע שם:
כט ה מיי' שם:
ל ו ז מיי' פ"ה מהל' טמאת אוכל הלכה יח טוש"ע א"ח סימן רכ סעיף כ:
לא ח מיי' פ"ח מהל' ברכות הלכה ו סמג עשין מז טוש"ע א"ח סי' רכ סעיף ו:
לב ט י כ ל מיי' שם הל' ז ופ"ע מהל' מעשר הלכה ו סמג שם ולאוין סט טוש"ע א"ח סי' רכ סעיף עז יח וסי' תריב סעיף ח:
לג מ טוש"ע א"ח סי' רכ סעיף ו:
לד נ ס מיי' פ"ע מהל' ברכות הל' ד סמג עשין מז טוש"ע א"ח סי' רח סעיף ג וסעיף ט:

מוסף רש"י

הובא בעמוד הבא.

רבינו חננאל

[**הני מתחלי דערלה אסירי** הואיל ונעשו שומר לפרי. פירוש קליפי בפניות שהן שומרין לכפניות שהן כופרי, וכשיוצאים הכפניות ונעשין המרים, נפלי הני מתחלי ולא מתקמו עד שעת גמר תמרים]. **[רב נחמן סבר לה כר' יוסי וכו'.** ואמר רב אסי וכו'. ראה פי' ר"ח ספחים נב ב נג א]. **פלפלי רב ששת אמר שהכל רבא אמר ולא כלום.** ומיסתברא דכי פליג רב ששת ורבא בפלפלי יבישתא, אבל ברטיבתא דברי הכל בורא פרי האדמה, דהא תניא בהדיה עץ מאכל זה פלפלין. ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא פלפלי יבישתא ביומא דכפורי פטור. **זגבילא (ה)[ה]מלתא דאתיא מבי הנדואי.** דינא דדין פלפלי יבישתא ולא כלום וביום הכפורים פטור. זגבילא רטיבתא בורא פרי האדמה וביום הכפורים חייב. **ועל דבש קנים שנקרא צוקר** מברכין בורא פרי העץ, לפי שמוציאו מבשול הקנים המתוקים. **וכל היכי** דמסקקא ליה ליבריך שהכל נהיה בדברו, דתנן ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא. **[בדייסא גרידא כולי עלמא לא פליגי דמברכין בורא מיני מזונות.** פי' דייסא הריפות גרידא בלא ערוב דבש ובלשון ישמעאל הריסא]. **רב ושמואל דאמרי תרוייהו כל שיש בו חמשת המינין מברכין עליו בורא מיני מזונות.** וכל שכן כל שהוא מחמשת המינים בלא תערובות שמברך בורא מיני מזונות כדאידך דרב ושמואל, ואע"ג דאיתותבו רב ושמואל, לא איתותבו אלא באורז, דסבירא להו דאפי' בעינה לא מברך עליה בורא מיני מזונות, [ואותבו] עלה מברייתא דמברך אאורז בורא מיני מזונות ונדחו דבריהם. אבל בתערובת חמשת המינים לא נדחו דבריהם והלכתא כוותייהו ומברכים בורא מיני מזונות. ולאחריו ברכה מעין שלש.

הלכות בפירוש: דנסחני כפניות דנסחני דקרו להו גופרי מברכין עליהן בורא פרי העץ דכיון דלא עבדי פירא אחריני היינו פרייהו ואית בבבא קמא בפ' החובל בחברו (דף צא) אמר רב דיקלא דטעין קבא אסור למיקנייה והא אנן תנן וכמה יהא בזיתים ולא יקרצנו רובע שאני זיתים דחשיבי דזו המשנה אע"פ שהיא בשביעית לא הקשו ממנה עליה דרב אלא משיוגרא דאית ביה דהוא רובע ורב אמר קב אלא מיהו דברי רב בכל השנים קאמר ואינן מיוחדין בשביעית בלבד מפני שכל דבר שיש בו הפסד להא אסור גם הכחוב דכתיב (דברים כ) לא תשחית את עצה הלא תראה כי כל שדמי עציו יקרים ויש הנאה מעציו יותר מפריו מותר לקוצו הואיל והוא משתבר בקציצתו אינו עובר עליו משום לא תשחית כדאמר' אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים מותר ואיתא בברייתא נמי סיועא להא דק עץ אשר תדע זיתים דחשיבי כי לא עץ מאכל הוא זה אילן סרק וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר מה ת"ל כי לא עץ מאכל הוא להקדים סרק למאכל יכול אפי' מעולה בדמים ת"ל רק ואיתא בבבא בתרא בפרק לא יחפור (דף כו) מאי דמסייע לה ובסוף פ' חישן תחת המטה (סוכה דף כב) הזכירו עניש של דבר ואמרו בשביל ד' דברים מארורות לוקין ואחד מהן קוצצי אילנות טובים וזה הדבר נהג בשאר השנים אבל בשביעית אין מותר לקוץ מהפירות אלא לאחר שנגמרין כגון כפניאתא דנסחני דהוא גמר פירי דידהו דרחמנא אמר

קמ"ל כל שהוא. דלע"ג דכולהו מחד מינא בעינן לגיהוי מחמשת המינין ואי לא לא מברכינן עליה בורא מיני מזונות: **אורז.** מי"ל: **דוחן.** פנ"ך: **למעשה קדרה.** ברכה שמברכין על מעשה קדרה של חמשת מינין: **ברכה אחת מעין ג'.** כשלהי פרקין (דף מד.) מפ' לה על המתיה כו': **ואורז לאו מעשה קדרה.** דקא מפקת ליה מכלל מעשה קדרה לברכה אחרת: **אלו כן מעשה קדרה.** לענין ברכה: **חילקא טרגים וריז וערסן.** מפרש להו במועד קטן (ג (פ"ג יג.): **חילקא.** חטי דמתברי בחסיתא חדא לתרתי: **טרגים.** חדא לתלת: **וריז.** חדא לארבע: **ערסן.** חדא לחמש: **הא מני.** הך מתניתא דקתני אורז כמעשה קדרה רבי יוחנן בן נורי: ה"ג **אלא רבנן לא ורבנן לא והסניא כו'.** ול"ג והלכתא והמלכות גדולות הוא: **הכוסס.** כמות שהיא: **אפאה ובשלה.** לאחר שאפאה בתנור ועשאה לחם חזר ובשלה במים: **שהפרוסות קיימות.** שלא נמוחו בבשולן: **ברכה אחת מעין ג'.** על המתיה ועל הכלכלה. ובשלהי פרקין (דף מד.) מפרש לה: **אלא לאו רבנן היא.** וקתני במ"מ ותיובתא דרב ושמואל: **הא רבי יהודה כו'.** הא דקתני בורא מיני זרעים ר' יהודה היא דקתני לכל מין ומין מעין ברכתו דמעברא לקמן דקתני בפירקין (דף מ.) אליבא הלכך ליקרות בורא מיני דשאיס לחטין דזרעים ניהו בורא מיני זרעים. ולרבנן בין זרעים בין ירקות בפה"א ולא בעינן לכל מין ומין מעין ברכתו: **ולא כלום.** כלומר אין טעון מברכות פירות ארץ ישראל ולא כלום אלא בורא נפשות רבות וכלל מידי לגיהוי משבעת המינין: **לוסכום.** הס תמריס (ד) והס דבש האמור בשבעת המינין[1] שהדבש **זב** מן התמריס: **קפץ וכיוך.** לאחריהן: **משמו.** שלא ר"ג: ולא

מבורך עליו ב"פ האדמה טחנו אפאו ובשלו אף על פי שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליו ברכה אחת מעין שלש מני אילימא ר' יוחנן בן נורי היא דאמר אורז מין דגן הוא המוציא לחם מן הארץ ושלש ברכות בעי ברוכי אלא לאו רבנן היא ותיובתא דרב ושמואל תיובתא: אמר מר הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה והתניא בורא מיני זרעים לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן דתנן [2]ועל ירקות [3] אומר בורא פרי האדמה ר' יהודה אומר בורא מיני דשאים: אמר מר הכוסס את האורז מברך עליו בורא פרי האדמה טחנו אפאו ובשלו אע"פ שהפרוסות קיימות בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש והתניא [4]לבסוף ולא כלום אמר רב ששת לא קשיא הא ר"ג והא רבנן דתניא [5]זה הכלל כל שהוא משבעת המינים רבן גמליאל אומר שלש ברכות וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש ומעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו מסובין בעלייה ביריחו והביאו לפניהם כותבות ואכלו ונתן רבן גמליאל רשות לר' עקיבא לברך קפץ וברך רבי עקיבא ברכה אחת מעין שלש אמר ליה רבן גמליאל עקיבא עד מתי אתה מכנים ראשך בין המחלוקת א"ל רבינו אע"פ שאתה אומר כן וחבריך אומרים כן למדתנו רבינו [6]יחיד ורבים הלכה כרבים רבי יהודה אומר משמו כל שהוא משבעת המינים ולא

מאי מברך בסופה רבי ירמיה אמר לא לגלגלי שלא מן יומא וכו'[7]: **נתן** ר"ג רשות לר' עקיבא לברך. סבור (ו) היה שיברך ג' ברכות כמו שהיה סובר וא"ת לר"ג הא קי"ל (ז)דאין מזמנין על הפירות וי"ל דר"ג היה סבור שהיה מברך על כל ז' מיני ג' ברכות שלמות[8] וכי תיתי ר"ע מעין ג' לעצמו דוקא[9] דקי"ל אין מזמנין על הפירות ואחריס המסובין ברכו כל אחד לעצמו וא"ת לר"ג דאמר ג' ברכות שלמות וס"ל דמזמנים על ז' המינים אי ס"ל דברכה עשוה כוס א"כ (ו) יזמנו[10] וא"כ יזמנו לעולם וי"ל דיכול להיות שלא יאמר אלא מן כוס של ברכה וא"ת מ"מ לאותו המברך שהוא טועה צריך לברך פעם אחרת וא"כ אין לדבר סוף וי"ל היכא [11]דאיכא שותה בקביעות רק מלא לוגמיו מודה ר"ג[12] דאל"כ וכי ליה לר"ג ברכה אחת מעין שלש בשום מקום: [וע"ע תוס' פסחים ק"ה: ד"ה ש"מ]:

מצילא

בורא נפשות רבות וחסרונם. [13]כמו לחם ומיס שאי אפשר בלא הס[14] ועל כל מה שברא להחיות בהס נפש כל אי כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולין העולם לחיות בלא הס שלא בראם כי אם לתענוג בעלמא כמו תפוחים וכיוצא בהן ומסיים ברוך חי העולמים וכיוצאלמי ברוך אתה ה' חי העולמים:

אם הפרוסות קיימות. יש מפרשים דהיינו כשהלאם אינו שרוי במיס כ"כ שאם יקח הפרוסה שלא ישבר: **רש"י פ' אורז מ"ל.** ויש מפרשים ר"יז ולהאי פירוש יש לפרש דדוחן היינו מי"ל:

תיובתא דרב ושמואל. באורז אבל לדוחן לא הוי תיובתא ואפשר דהוי אלכתא כותייהו ולא מברכינן עליה בורא מיני מזונות: **הכוסס** חטה צריך לברך עליה **בורא פרי האדמה.**

שהרי אפילו בקמחא דחיטי אמרינן לעיל (ט) מברכין עליה בפה"א ולרב נחמן לא ס"ל הכי משום דאשתנו ומיהו בלאחריו יש לספק מאי מברכין אם מברכין על המתיה ועל הכלכלה ומסיים על האדמה ועל פרי האדמה ולא אמרינן ברכת על המתיה ועל הכלכלה אלא היכא דבריך עלייהו בריאה קודם אכילה בורא מיני מזונות ור"מ הגיה במתזור שלו על האדמה ועל פרי האדמה כו' ומחזר בו ולא אמרינן בשום מקום הך ברכה דלקמן (דף מד.) מפרש ברכה אחת מעין ג' וקאמר בחמשת המינים על הארץ ועל המתיה ועל ז' המינים על הארץ ועל הפירות ועל האדמה ועל פרי האדמה לא הזכיר ועוד מדקאמר הכא על הכוסס את החטה מברך בורא פרי האדמה וקאמר בהדיא טחנו ואפאו פת עד אם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך בורא מ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ומלא קתני הכא גבי כוסס החטה מברך לאחריו ברכה אחת מעין שלש ש"מ דבכוסס ליכא ברכה לאחריו מעין ג'[15] והא דקאמר כל שהוא מין דגן ולא עשאו פת וכו' והכמים אומרים ברכה אחת מעין ג' מיירי דעבדינהו כעין דייסא[16] דמשיגא לו אכילתו אבל הכוסס את החטה מי לא משיגא אכילתו כ"כ אע"ג דהיא מן חמשת המינים אינו מברך לאחריו ברכה מעין שלש אלא בורא נפשות רבות וכו' ומיהו אומר הר"י שיש לספק [17]שמא חכמים כיילי ליה בהאוא מין דגן ולא עשאו פת וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש וגכון להחמיר שאין לאכול קליות או חטים שלוקות אלא בתוך הסעודה שאז ברכת המזון פוטרתן אם לא נתמעטו יפה דהוו כמו דייסא ובירושלמי יש שגם האמוראים היו מסופקים דקאמר הדין דאכיל שלא פירוש קליות

בורא נפשות רבות וחסרונם. [13]כמו לחם ומיס שאי אפשר בלא הס[14] ועל כל מה שברא להחיות בהס נפש כל אי כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא בראם יכולין העולם לחיות בלא הס שלא בראם כי אם לתענוג בעלמא כמו תפוחים וכיוצא בהן ומסיים ברוך חי העולמים וכיוצאלמי ברוך אתה ה' חי העולמים:

אם הפרוסות קיימות. יש מפרשים דהיינו כשהלאם אינו שרוי במיס כ"כ שאם יקח הפרוסה שלא ישבר: **רש"י פ' אורז מ"ל.** ויש מפרשים ר"יז ולהאי פירוש יש לפרש דדוחן היינו מי"ל:

תיובתא דרב ושמואל. באורז אבל לדוחן לא הוי תיובתא ואפשר דהוי אלכתא כותייהו ולא מברכינן עליה בורא מיני מזונות: **הכוסס** חטה צריך לברך עליה **בורא פרי האדמה.**

שהרי אפילו בקמחא דחיטי אמרינן לעיל (ט) מברכין עליה בפה"א ולרב נחמן לא ס"ל הכי משום דאשתנו ומיהו בלאחריו יש לספק מאי מברכין אם מברכין על המתיה ועל הכלכלה ומסיים על האדמה ועל פרי האדמה ולא אמרינן ברכת על המתיה ועל הכלכלה אלא היכא דבריך עלייהו בריאה קודם אכילה בורא מיני מזונות ור"מ הגיה במתזור שלו על האדמה ועל פרי האדמה כו' ומחזר בו ולא אמרינן בשום מקום הך ברכה דלקמן (דף מד.) מפרש ברכה אחת מעין ג' וקאמר בחמשת המינים על הארץ ועל המתיה ועל ז' המינים על הארץ ועל הפירות ועל האדמה ועל פרי האדמה לא הזכיר ועוד מדקאמר הכא על הכוסס את החטה מברך בורא פרי האדמה וקאמר בהדיא טחנו ואפאו פת עד אם אין הפרוסות קיימות בתחלה מברך בורא מ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש ומלא קתני הכא גבי כוסס החטה מברך לאחריו ברכה אחת מעין שלש ש"מ דבכוסס ליכא ברכה לאחריו מעין ג'[15] והא דקאמר כל שהוא מין דגן ולא עשאו פת וכו' והכמים אומרים ברכה אחת מעין ג' מיירי דעבדינהו כעין דייסא[16] דמשיגא לו אכילתו אבל הכוסס את החטה מי לא משיגא אכילתו כ"כ אע"ג דהיא מן חמשת המינים אינו מברך לאחריו ברכה מעין שלש אלא בורא נפשות רבות וכו' ומיהו אומר הר"י שיש לספק [17]שמא חכמים כיילי ליה בהאוא מין דגן ולא עשאו פת וכו' וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש וגכון להחמיר שאין לאכול קליות או חטים שלוקות אלא בתוך הסעודה שאז ברכת המזון פוטרתן אם לא נתמעטו יפה דהוו כמו דייסא ובירושלמי יש שגם האמוראים היו מסופקים דקאמר הדין דאכיל שלא פירוש קליות

מסורת הש"ס

(א) נ"מ ז' זריע, ב) פסחים לה. קיד:, ג) תוספפתא פ"ד ה"ו, ד) לעיל לה., ה) תוספפתא פ"ד ה"י, ו) [לעיל ט. וש"נ], ז) [דברים ח], ח) [ע' כ"מ סימן כז וכעוי"ז שם], ט) [חולין קו. וע"ש בתוד"ה וש"מ],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ערגים זריז כל"ל ותיבת שולת נמחק: (ב) שם ועל הירקות הוא אומר: (ג) רש"י ד"ה חילקא וכו' במועד קטן. נ"כ ס"פ מי שהפך דף י"ג חילקא ערגים ועיסקי חילקא חדא לתרתי ערגים חדא לתלת עיסקי חדא לארבע: (ד) שם ד"ה מתכות וכו' תמרים והוא דבש: (ה) תוס' ד"ה הסוסס וכו' תמריג לעיל. נ"כ רים ל"ו: (ו) ד"ה נתן וכו' קבור שיהא מבכך: (ז) **באר"** טעוה כוס ל"כ יומנו לעולם כל"ל ותיבות יומנו וא"כ נמחק:

גליון הש"ם

גמ' הכוסס כו'. עי' רש"י [לעיל ט ע"ב ד"ה כמן מגילה ז ע"ב ד"ה לאיכפייה [וביומא פח. ד"ה שמוסס]:

תוס' ד"ה הכוסס כו' **שמא** חכמים ביילי ליה בהאוא וע' לקמן מ"ד ע"ש: **תוס'** ד"ה נתן בו' **דאינו** שותה בקביעות רק מלא לוגמיו. ע' לקמן ל"ט ע"א תוס' ד"ה בגר:

לעזי רש"י

מי"ל. דוחן. **פני"ץ.** סוג של דוחן.

מוסף תוספות

א. כלומר בורא הנפשות וכל מה שהם חסרים. תוס' הרא"ש. ב. לפי שאין בו לא כלכלה ולא מתיה ולא מזון. רשב"ץ. [ו]אינו דומה לשאר פירות הנזכרים בפסוק, שהן בחיותן נאכלין, אבל חטה אין דרכן של בני אדם לבוסמה אלא המיעוט ובדרך מקרה. שם לקמן מד. ג. ובשלינהו, דוראי יש בו מזון. ספר הפרדס ענף ב. ד. לפי שהיה מסופק בברכה אחרונה. תוס' הרא"ש. ה. פי' מדקסבר רבן גמליאל דמברכין על כל שבעת המינין לבסוף ג' ברכות אית ליה נמי דמזמנין עליהם. רשב"ץ. ו. לא להוציא את האחרים אלא להוציא את עצמו בלבד. שם. ז. ויחזורו וזימנו לעולם. תוס' רי"ש שילפוקן. ח. [ד]ר"ע אלא אמר אלא היכא ששותה בקביעות אבל כמלא לוגמיו לא היה מצריך לברך ג' ברכות. שם.

רבינו חננאל

[הכוסס את החיטה מברך בורא פרי האדמה. וכן באורז. בישלו לחיטה בורא מיני מזונות. ודווקא דמתברי באסיתא אבל בישלו בעינייהו בורא פרי האדמה. בישלו לאורז שהכל. ולבסוף, בחטה ברכה אחת מעין שלש ואורז ולא כלום]. **והתניא אלו הן** מעשה קדרה חילקא טרגים סולת זריד וערסן. ומפרש בגמרא חילקא חיטי דמתברי באסיתא ב' ב', טרגוס ג' ג', זריד ד' ד', ערסן ה' ה', ועבדינהו בקדרה מברך עליו בורא מיני מזונות. אבל היכא דשליק ליה חיטי בעינייהו דלא תברינהו כלל, בורא פרי האדמה. מאי טעמא בעינייהו קיימי כדמעיקרא. ובפרק מי שהפך מפרש חילקא א' לב', טרגוס א' לג', טיסני א' לד'.

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' י סמג עשין מ טוש"ע ח"ח סי' רח סעיף ז:
לו ב מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע שם סעיף ב:
לז ג מיי' פ"ה מהל' ממרים ומלה [הל' ח] וש"ו [הל' ד] סמג לאין עט טוש"ע ח"ח סימן תנג סעיף ח:
לח ד מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' ב טוש"ע ח"ח סי' רח סעיף ד:
לט ה מיי' שם הל' ח סמג עשין כז טוש"ע ח"ח סי' קפח סעי' ד:
מ ו ז (מיי' שם הלכה י) סמג שם טוש"ע ח"ח סי' רח סעיף ז:

מוסף רש"י

שייך לעמוד קודם **ובלבד שלא יראנו.** יסלאל כשהוא טוקע מן הטבלה (כלומר מתה שהוא ספק עדלה. ב"ח) **והא** דתניא לעיל בסוריא מיתה, כשנלקט כבר, אבל לכתחילה אינו אומר לו לך רד ולקוט (קדושין לח:). **פיטמא** של רמון. הוא שומר על פיו והכן שומר אחר על גבי הפיטמא, כמו שיש על אגוזים שומר על גבי שומר (חולין קיח:). **מתחלי דערלה.** שומר הגדל פכיטות התמריס נקטנן, כענן פקם הגדל פכיטות אגוזי יעבר הקלות (פסחים נב.). **אסורי.** משום ערלה, ולא הוי כענן אלא שם פירי עליהם, והחיל דנעשו שומר לפירי (שם). **אין קונצין את האילנות בשביעית.** לעלים, מפני שמפסדת הפרי ורחמנא אמר לאלהה ולא לאספסד (שם). **משיוציאו.** תחילת הענלן כימי ניסן (שם). **משיגרענו.** משגדלו הענבים קלת ונקרלו גירוש ולקמן מפרש איעורו כפול הלכן (פסחים נג.). **משיגיעו.** משיגדל הגן עליהן והוא בענן מתחלי דזומה לו (לעיל) הסעמא של רמון מלעלה והכן אלו אין מלעלה (שם). **הוא בוסר הוא** גרוע הוא פול הלבן. דאמר כל היכא דתנן לו בוסר לו גירוש סולהו חדא ניהו, בוסר תנן בגיעין (לא.) משעת כיעסה המיס לגוסר (שם). פול הלבן ס"ד. הא בגפנים קיימא (שם). **מאן** שמעת ליה. מאן תנא דתמעתא ליה דאמר בוסר הוא דהוי פירי, דבקתני משיגרענו, דהיינו בוסר, אבל ממדר לא, דתנן הוא, וקתני דמודו בשאר מילתא. הא דיכ אמר הוא בוסר הוא גרוע ונקט הכא משום דלא תימא גירוש הייינו ממדר ור' יוסי הוא (שם). **כם פלפלי.** אין זה יפוב הדעת שאין זה דרך אכילתו (ריומא פא:). **זה הפלפלין.** אלמא מאכל קרי ליה (שם). **חייבין בערלה.** מין אילן הוא (שם) **ולא** תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שאל ממין רוחם שאינו גבוה מן האדמה (סוכה לה.). **ברטיבתא.** חזי למיכל (ריומא שם). **המלתא.** ליטוריג"ל שמעמעמים בשמים המוחים בדבש (שם). **מבי הנדואי.** מאכל הוא (שם). שריא. ואין בו משום גיעולי נכרים, שנאכל כמות שהוא מי, ולא משום גיעולי נכרים, דעוקן טעם לפגם, ומדקאמר אין בו משום גיעולי נכרים ש"מ דקן אכילתו בשהוא מי (שם). עד כאן שייך לעמוד קודם.

אורז ודוחן. מיני קטניות הן (ר"ה יג.) אורז דומה לפטר, דוחן מלי"ו אי אינקלי"ו (כתי"). **הכוסס.** כל אכילה שלא כדרכה קרי כוסס (חולין טז.).

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות